

Một vài nét về tiểu thuyết mạng Trung Quốc hai thập niên đầu thế kỷ XXI

Nguyễn Thị Hiền^(*)

Tóm tắt: Trải qua gần 30 năm hình thành và phát triển, văn học mạng nói chung, tiểu thuyết mạng Trung Quốc nói riêng đã đạt được một số thành tựu nhất định. Văn học mạng Trung Quốc chịu ảnh hưởng của thế giới ảo, phương tiện truyền thông nên có những hạn chế nhất định. Bài viết bước đầu tìm hiểu sự hình thành và phát triển của tiểu thuyết mạng Trung Quốc từ thập niên cuối của thế kỷ XX đến nay. Trong quá trình hình thành và phát triển, tiểu thuyết mạng Trung Quốc có một số loại hình và đặc điểm khác với tiểu thuyết truyền thống xuất bản trên giấy: đa dạng về loại hình, có nhiều đổi mới về đề tài và ngôn ngữ sáng tác nhưng cần nâng cao hơn về chất lượng sáng tác.

Từ khóa: Tiểu thuyết mạng, Văn học mạng, Loại hình, Đặc điểm, Văn học Trung Quốc

Abstract: In almost 30 years of formation and development, electronic literature in general and Chinese web novels in particular have achieved certain accomplishments. Chinese electronic literature faces specific drawbacks due to the influence of the virtual world and media. This paper analyzes the formation and development of Chinese web novels from the last decades of the 20th century to now. In this period, Chinese web novels developed some genres and characteristics different from traditional paper publishing, that is, diverse in genres and innovations in topics and languages despite of the need to improve the composition quality.

Keyword: Chinese Web/Online Novels, Electronic/Digital Literature, Development, Genre, Characteristics, Chinese Literature

Ngày nhận bài: 09/3/2025; Ngày duyệt đăng: 25/5/2025

1. Mở đầu

Bắt đầu từ thập niên 90 của thế kỷ XX, Internet phát triển dẫn tới sự hình thành văn học mạng Trung Quốc. Sự trỗi dậy của các phương tiện truyền thông đã kéo theo những thay đổi trong mô hình phát triển của văn học mạng, trở thành một loại hình văn học mới nổi xuyên suốt chuỗi

công nghiệp điện ảnh, truyền hình, trò chơi trực tuyến và xuất bản sách. Văn học mạng Trung Quốc đã phát triển thành một trào lưu lớn mạnh.

Trải qua quá trình hình thành và phát triển, văn học mạng đã trở thành bộ phận quan trọng của văn học Trung Quốc đương đại. Việc chuyển đổi phương tiện đọc điện tử khiến văn học mạng xuất bản, quảng bá và giao lưu nhanh hơn văn học truyền thống. Một trong những điểm sáng của văn

^(*) TS., Viện Thông tin Khoa học xã hội, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam;
Email: hienthongtinnnguvan@gmail.com

học mạng Trung Quốc chính là tiểu thuyết mạng. Dưới đây là một vài nét về quá trình hình thành và phát triển, phân loại và đặc điểm của tiểu thuyết mạng Trung Quốc.

2. Sự hình thành và phát triển của tiểu thuyết mạng Trung Quốc

Tiểu thuyết mạng Trung Quốc là cụm từ chỉ các tác phẩm đăng tải liên tục trên BBS, Web, chia thành nghĩa rộng và nghĩa hẹp, trong đó nghĩa rộng bao gồm các tiểu thuyết đăng tải và lưu hành trên mạng; nghĩa hẹp chỉ những tác phẩm sáng tác trên mạng (Đồng Ninh Vĩ, Đàm Anh, 2010). Tiểu thuyết mạng là một hình thái tiểu thuyết không in trên giấy, được chuyển tải nhờ phương thức kỹ thuật số. Sau 10 manh nha, năm 1997 tiểu thuyết mạng Trung Quốc được định hình. Từ đó đến nay, tiểu thuyết mạng Trung Quốc đã có sự phát triển mạnh mẽ dần chuyển từ nghiệp dư sang phát triển chuyên nghiệp. Mỗi ngày hàng nghìn cuốn tiểu thuyết được đăng tải đã tạo nên sự sôi động, mạnh mẽ (Thiệu Duy Gia, 2007; Trần Hiểu Hàm, 2017).

Theo *Báo cáo tình hình phát triển mạng Internet Trung Quốc* lần thứ 44 của Trung tâm Thông tin mạng Internet Trung Quốc (CNNIC) ngày 30/8/2019, nhà văn mạng năm 2019 đã đạt tới 330.000 người; số lượng người dùng mạng văn học đã đạt tới 455 triệu người, cư dân sử dụng mạng đạt tới 53,2%. Theo thống kê của Hiệp hội Nhà văn Trung Quốc, từ năm 2000 đến nay, hằng năm, số lượng tiểu thuyết Trung Quốc đều đạt trên 1.000 bộ. Năm 2005, cộng thêm tiểu thuyết mạng, đạt số lượng hơn 3.000 bộ tiểu thuyết trường thiên (Dẫn theo: Mã Tiểu Tuyền, 2009).

Đồng thời với sự phát triển nhanh chóng thị trường và truyền thông mạng, tiểu thuyết mạng cũng bị ảnh hưởng nghiêm trọng bởi sự cạnh tranh thị trường.

Sau năm 2005, sáng tác tiểu thuyết mạng Trung Quốc dần dần chín muồi, hình thành phương thức sáng tác theo mô thức hóa, loại hình hóa, lưu lượng hóa, thị trường hóa. Từ năm 2009 đến năm 2014, tiểu thuyết mạng Trung Quốc bắt đầu bị ràng buộc bởi luân lý truyền thống, đạo đức xã hội, quy định pháp luật và ý thức bản quyền dần hình thành. Từ năm 2015 đến nay, tiểu thuyết mạng đã được định vị thị trường hóa (Luu Soái Trì, 2019).

Năm 2016, tiểu thuyết mạng Trung Quốc tiếp tục phát triển đến đỉnh cao với sự ra đời của hàng chục triệu tác phẩm trực tuyến, hàng trăm triệu độc giả trực tuyến. Nhóm nhà văn mạng hình thành mang tính khu vực, một loạt nhà văn gia nhập Hiệp hội Nhà văn Trung Quốc. Hiệp hội Nhà văn ở các tỉnh thành lập các cơ quan quản lý chuyên môn khiến không gian mạng ngày càng lành mạnh, hình tượng văn học mạng ngày càng được cải thiện; quản lý bản quyền ngày càng đi vào quy củ (Âu Dương Hữu Quyền, Hạ Dư Phi, 2017).

Năm 2017 là năm đầy khởi sắc của tiểu thuyết mạng Trung Quốc. Liên tục xuất hiện nhà văn mới tăng cường cho đội ngũ sáng tác. Đề tài tiểu thuyết hiện thực đón cơ hội sáng tác mới, số lượng và chất lượng sáng tác mới được nâng cao. Biên độ tác phẩm huyền ảo, tiên hiệp¹ vẫn tăng. Việc truyền bá tiểu thuyết mạng Trung Quốc ra nước ngoài trở thành điểm sáng trong sự phát triển của văn học mạng Trung Quốc (Âu Dương Hữu Quyền, Đặng Trình, 2018).

¹ Tiên hiệp 仙侠 hay tu chân 修真 là một thể loại tiểu thuyết kỳ ảo, hình thành từ hệ thống tu hành của Đạo giáo, chịu ảnh hưởng của Phật giáo, võ thuật, y học và các yếu tố truyền thống khác của Trung Quốc.

Trong quá trình phát triển, tiểu thuyết mạng có sự va chạm với tiểu thuyết truyền thống. Tuy nhiên, tiểu thuyết mạng có đầy đủ khuynh hướng thể tục hóa, có ưu thế nhất định, đó là tính tự do, tính hữu hiệu. Tiểu thuyết mạng trở thành một trận địa mới của văn học trẻ trong tiến trình phát triển của văn học Trung Quốc (Tăng Tú Minh, 2010). Các nhà văn sinh sau năm 1980 trở thành chủ thể sáng tác của tiểu thuyết mạng Trung Quốc.

Là một hiện tượng văn học mới nổi nên tiểu thuyết mạng được giới nghiên cứu chú ý tìm hiểu từ nhiều khía cạnh khác nhau, bao gồm chủ thể sáng tác, hiện trạng phát triển, đặc trưng sáng tác và thủ pháp sáng tác (Trương Hoan, 2010). Theo Chu Chí Hùng (2008), chủ thể sáng tác tiểu thuyết mạng thường có thân phận phức tạp, tố chất văn học không đồng đều.

Tiểu thuyết mạng Trung Quốc đã phát triển lớn mạnh và trở thành hiện tượng văn học quan trọng. Tác giả và độc giả tiểu thuyết mạng có mối liên hệ mật thiết với tình hình văn hóa, xã hội và đời sống hiện thực (Khương Vân Phong, 2018). Tiểu thuyết mạng Trung Quốc đã khẳng định được giá trị và định vị truyền thông cũng như tìm được nút thắt của thời đại và giá trị văn học, hoàn thành trách nhiệm lịch sử, trách nhiệm văn học và trách nhiệm xã hội (Luu Soái Tri, Trương Phúc Quý, 2019). Trong bối cảnh truyền thông mới, tiểu thuyết mạng Trung Quốc còn tồn tại một số vấn đề như: bị ràng buộc bởi chất lượng sản phẩm và chịu ảnh hưởng bởi độ hoàn chỉnh của tác phẩm; có xu hướng thương mại hóa, theo đuổi sự thỏa mãn của độc giả dẫn đến nội dung tác phẩm có phần nhạt nhẽo; phương thức sáng tác của nhà văn viết tiểu thuyết mạng thiếu đặc sắc (Giang Vũ, 2019).

3. Phân loại tiểu thuyết mạng Trung Quốc

Loại hình hóa tiểu thuyết mạng Trung Quốc là sự thúc đẩy lẫn nhau trong sự hình thành và phát triển giữa nhà văn, truyền thông và người tiêu dùng văn học mạng. Tiểu thuyết mạng chú trọng sự phát triển loại hình và chức năng giải trí; kế thừa giá trị và truyền thống văn học thông tục; tăng cường ý nghĩa và giá trị trong phát triển văn học thông tục (Lý Ngọc Bình, 2020).

Dựa theo đặc điểm sáng tác của tiểu thuyết mạng, có thể phân loại các khuynh hướng sáng tác văn học mạng Trung Quốc như: huyền ảo 玄幻 (loại hình văn học có nội dung tư tưởng sâu sắc, huyền bí, hoành tráng và tráng lệ; không bị giới hạn bởi thời gian và không gian), võ hiệp 武侠 (xây dựng nhân vật có kỹ năng độc đáo, hành động hào hiệp và nổi loạn), du hí 游戏 (lấy trò chơi trực tuyến và trò chơi điện tử làm chủ đề như du hành thời gian, chuyển thể trò chơi), đô thị 都市 (lấy thành phố, nơi làm việc, cảm xúc của con người làm chủ đề), đồng nhân 同人 (sáng tạo thứ cấp dựa trên các tác phẩm hiện có, chẳng hạn như phim truyền hình và phim truyền hình nổi tiếng, hoạt hình, trò chơi)... (Chung Vệ, 2013).

Tiểu thuyết huyền ảo, chân tu, tiên hiệp tiếp tục thể hiện trạng thái phát triển phồn vinh, xuất hiện nhiều tác phẩm ưu tú có giá trị nghệ thuật được chuyển thể thành phim ảnh và sản phẩm giải trí khác. Ảnh hưởng quốc tế của các loại hình tiểu thuyết này cũng ngày một tăng (Vương Tường, 2018). Nhân vật trong tiểu thuyết mạng loại hình huyền ảo chia thành ba loại: nhân vật chính thẳng cấp đối kháng ngoại lực; vai phụ thoáng qua; vai phản diện hư hỏng (Lý Cải Đình, Tất Ngạn Hoa, 2020).

Tiểu thuyết huyền ảo là sản phẩm của văn học mạng thời đại mới. Sự thành công của tiểu thuyết mạng huyền ảo khác với văn học truyền thống trước kia, đó là thành công của thương mại hóa văn học, tất nhiên khác với thẩm mỹ của văn học truyền thống và văn học hậu thương mại. Nguyên nhân hình thành tiểu thuyết mạng huyền ảo là do đặc trưng thời đại và các vấn đề nổi bật của thời đại (Lý Chính Sâm, 2019).

Tiểu thuyết ngôn tình mạng có sự đổi mới về nội dung và hình thức, có những đặc trưng sáng tác thời đại mạng với đặc điểm phiến đoạn hóa, đời thường hóa và mặt bằng hóa. Bên cạnh đó, tiểu thuyết ngôn tình đô thị online được sáng tác theo nhiều khuynh hướng khác nhau. Không gian sáng tác tiểu thuyết ngôn tình online khá rộng mở, bao gồm không gian đời sống chân thực, không gian đô thị, không gian lý tưởng hư cấu, không gian vườn trường (Tôn Mẫn, 2018).

Tiểu thuyết nữ tính thông qua mạng Internet tập trung thể hiện hiện trạng sinh tồn và trải nghiệm tình cảm của nữ giới. Tiểu thuyết mạng nữ tính Trung Quốc từ năm 2010 đến nay nổi lên bởi loại hình đa dạng, giá trị giải trí cao, đáp ứng nhu cầu văn hóa tinh thần đại chúng. Tiểu thuyết nữ tính online đa dạng về đề tài sáng tác, bao gồm đề tài xuyên không, đề tài khoa học huyền ảo tương lai, đề tài đô thị, đề tài cổ trang... Một số tiểu thuyết nữ tính online xây dựng nhân vật mới mẻ, nhấn mạnh ý thức nữ giới (Đường Phác Quả, 2019).

Loại hình tiểu thuyết cung đấu phản ánh đời sống cung đình, hình thành từ tiểu thuyết ngôn tình cổ đại sáng tác trên mạng, là sự kế thừa trên cơ sở nhân tố cung đình thời cổ đại Trung Quốc. Loại hình tiểu thuyết này hết sức đa dạng và

được đông đảo độc giả đón nhận. Hạn chế của loại hình tiểu thuyết này là vận dụng thủ pháp tự sự truyền thống để thực hiện điển hình hóa nhân vật (Diêu Đình Đình, 2018).

Trong quá trình hình thành và phát triển, tiểu thuyết mạng ngày một phong phú, đa dạng và gặp nhiều thách thức. Tiểu thuyết mạng viết về đề tài nông thôn gần như vắng bóng trong văn học mạng, được ít người chú ý và chưa có dấu hiệu khởi sắc, nhưng văn học mạng có thể giúp đột phá mô thức sáng tác truyền thống của tiểu thuyết nông thôn (Vương Chân, 2020).

4. Đặc điểm tiểu thuyết mạng Trung Quốc

Tiểu thuyết mạng Trung Quốc đổi mới về tư duy, sáng tác và nội dung với thể tài chủ yếu là võ hiệp, xuyên không, linh dị, huyền ảo và ngôn tình. Tiểu thuyết mạng khác tiểu thuyết truyền thống ở chỗ giản tiện ngôn ngữ, tục ngữ cùng tồn tại, biểu đạt không hạn chế ngữ pháp, hài hước, phản ánh hiện thực đời sống, thể hiện trách nhiệm xã hội của nhà văn (Tăng Tú Minh, 2010). Phần lớn tiểu thuyết mạng tiếp thu kinh nghiệm sáng tác của tiểu thuyết thông tục, biểu hiện chủ yếu ở các phương diện: thông tục hóa chủ đề, cách điệu hóa câu chuyện, phá vỡ tình tiết cốt truyện (Trương Hoan, 2010).

Từ khi hình thành đến nay, sự thay đổi ý thức giới tính của tiểu thuyết mạng khá rõ ràng. Khuynh hướng thay đổi ý thức giới tính của tiểu thuyết mạng đi từ sáng tác theo hướng nam giới thời kỳ đầu sang ý thức nữ tính chủ đạo, từ đó đạt tới khuynh hướng sáng tác nữ tính. Hiện nay, sáng tác tiểu thuyết mạng Trung Quốc thể hiện ý thức giới tính đa nguyên (Vương Hoa, 2018).

Tiểu thuyết mạng càng gần với đời sống thì càng sinh động. Ngôn ngữ của tiểu

thuyết mạng có sự tương đồng với điều kiện sống và ngôn ngữ mạng nên được đông đảo công chúng yêu thích. Không chỉ vậy, ngôn ngữ của tiểu thuyết mạng mang tính tùy hứng, giữa các diễn ngôn không có góc cạnh, có thể biểu đạt tình cảm sâu sắc hơn (Tôn Quân, 2018).

Tiểu thuyết mạng là món ăn tinh thần của độc giả đương đại, cũng phản ánh trực tiếp sự phát triển của văn học thế giới nói chung, Trung Quốc nói riêng. Tiểu thuyết mạng Trung Quốc được đại chúng thừa nhận cùng với phương thức truyền thông mới và ngày càng đa dạng về thể loại, đề tài (Cao Mai Viên, 2018).

Tiểu thuyết mạng tuy là hình thức sáng tác văn học mới nhưng có mối liên hệ mật thiết với văn học cổ điển truyền thống Trung Quốc. Văn học mạng tiếp nhận nhiều nhân tố của văn học cổ điển truyền thống, trong đó có Tống - Nguyên thoại bản và các tác phẩm giống như thoại bản thời Nguyên. Có thể thấy, một số tiểu thuyết mạng Trung Quốc vay mượn mô thức sáng tác của tiểu thuyết thoại bản thời Tống - Nguyên, có sự kế thừa và phát triển văn học cổ điển truyền thống Trung Quốc (Quan Vi, 2019).

Nhìn từ mô thức sáng tác, hình thức sáng tác và phương thức truyền bá cho thấy, tiểu thuyết mạng Trung Quốc có đầy đủ đặc trưng sáng tác của thời đại mạng. Loại hình hóa sáng tác tiểu thuyết trong sáng tác văn học đại chúng thời đại mới được định vị bởi hình thức sáng tác thị trường hóa và truyền thông. Tính truyền thông và tính văn học cùng tồn tại trong tiểu thuyết mạng Trung Quốc (Lưu Soái Trì, 2019).

Nhà văn sáng tác tiểu thuyết mạng đã rất chú trọng đến việc đặt tiêu đề tác phẩm nhằm mục đích thu hút độc giả và lượng truy cập. Tìm hiểu đặc trưng ngữ

âm của tiêu đề tiểu thuyết mạng cho thấy, tiêu đề có trường độ ngữ âm tương đối ngắn chiếm số lượng rất ít, hình thức đa dạng nhưng tính tiết tấu ngữ âm biểu hiện tương đối mạnh. Tiêu đề tiểu thuyết mạng sử dụng tương đối nhiều từ vựng phi cơ bản, từ ngữ cổ, từ nghề nghiệp, từ ngoại lai. Một số nhà văn sử dụng có hiệu quả thủ pháp tu từ trong tiêu đề tác phẩm (Tạ Na Na, 2017).

Từ khi hình thành và phát triển đến nay, tiểu thuyết mạng Trung Quốc ngày càng mở rộng quy mô phát triển. Làm thế nào để có những tác phẩm đạt chất lượng cao mang tính kinh điển chính là yêu cầu lớn nhất và là hướng đi của tiểu thuyết mạng Trung Quốc trong thời đại mới (Lưu Diễm Phong, 2018).

5. Kết luận

Hình thành từ những năm 1990 đến nay, tiểu thuyết mạng Trung Quốc đã nhanh chóng phát triển về số lượng và chất lượng, dần dần trở thành một hình thức sáng tác mới mẻ, thu hút chủ thể sáng tác thuộc các đối tượng, tầng lớp khác nhau. Tiểu thuyết mạng Trung Quốc có sự giao thoa với tiểu thuyết truyền thống nhưng phát triển tự do, đa dạng hơn. Tiểu thuyết mạng Trung Quốc phong phú về loại hình, bao gồm cả tiểu thuyết truyền thống và tiểu thuyết gắn với đặc trưng mạng Internet. Tuy nhiên, tiểu thuyết mạng Trung Quốc có một số đặc điểm mới so với tiểu thuyết truyền thống như: thông tục hóa chủ đề; thể hiện ý thức nữ quyền và thị trường hóa, mô thức hóa tiểu thuyết □

Tài liệu tham khảo

1. Báo cáo tình hình phát triển mạng Internet Trung Quốc lần thứ 44, Trung tâm Thông tin mạng Internet Trung Quốc (CNNIC), ngày 30/8/2019.

2. Lý Ngọc Bình (2020), “Bàn về loại hình hóa tiểu thuyết online”, *Báo Văn hóa Trung Quốc* ngày 13/7/2020.
3. Vương Chân (2020), *Nghiên cứu tiểu thuyết online viết về đề tài nông thôn*, Luận văn Thạc sĩ, Đại học Sư phạm Hoài Bắc.
4. Lý Cải Đình, Tất Ngạn Hoa (2020), “Phân tích loại hình nhân vật tiểu thuyết online loại hình huyền ảo”, *Phẩm vị Kinh điển*, số 3, tr. 21-23.
5. Diêu Đình Đình (2018), *Nghiên cứu tiểu thuyết cung đấu online*, Luận văn Thạc sĩ, Đại học Sư phạm Sơn Đông.
6. Thiệu Duy Gia (2007), “Môi trường sinh thái của tiểu thuyết mạng và khung thẩm mỹ”, *Học báo Đại học Sư phạm Sơn Tây*, số 2, tr. 97-100.
7. Trần Hiểu Hàm (2017), “Bước đầu nghiên cứu xu thế phát triển của tiểu thuyết online”, *Học báo Học viện Khoa học kỹ thuật Chức nghiệp Hoài Bắc*, số 2, tr. 97-98.
8. Vương Hoa (2018), “Sự thay đổi ý thức giới tính của tiểu thuyết online”, *Học báo Học viện Bàng Phụ*, số 4, tr. 1-5; 13.
9. Trương Hoan (2010), “Sơ lược bàn về tiểu thuyết online hậu 80”, *Ngữ văn hiện đại (Nghiên cứu Văn học)*, số 5, tr. 102-103.
10. Chu Chí Hùng (2019), “Khám phá giá trị phản ánh hiện thực của tiểu thuyết online”, *Báo Nghệ thuật Trung Quốc*, ngày 18/12/2019.
11. Tôn Mẫn (2018), *Bàn về tiểu thuyết ngôn tình đô thị online*, Luận văn Thạc sĩ, Đại học Sư phạm Sơn Đông.
12. Tăng Tú Minh (2010), “Tương lai phát triển của tiểu thuyết online”, *Thương giới Trung Quốc* (Thượng), số 4, tr. 187-188.
13. Tạ Na Na (2017), *Tổng quan ngôn ngữ của tiêu đề tiểu thuyết online*, Luận văn Thạc sĩ, Đại học An Huy.
14. Lưu Diễm Phong (2018), “Tại sao tiểu thuyết online khó trở thành kinh điển”, *Học báo Đại học Sư phạm Cam Túc*, số 4, tr. 11-14.
15. Khương Vân Phong (2018), “Tính liên văn bản và tiểu thuyết online Trung Quốc 20 năm qua”, *Nghiên cứu Học thuật Giang Khoa*, số 3, tr. 68-73.
16. Đường Phác Quả (2019), *Sáng tác và nghiên cứu tiếp nhận tiểu thuyết nữ tính online - Lấy tiểu thuyết nữ online hai mươi năm đầu thế kỷ mới của Trung Quốc làm ví dụ*, Luận văn Thạc sĩ, Đại học Lỗ Đông.
17. Tôn Quân (2018), “Phân tích và nghiên cứu thẩm mỹ của ngôn ngữ tiểu thuyết online”, *Hí kịch chi gia*, số 16, tr. 223-225.
18. Âu Dương Hữu Quyền, Hạ Dư Phi (2017), “Tổng thuật sáng tác tiểu thuyết online năm 2016”, *Bình luận Tiểu thuyết*, số 2, tr. 80-85.
19. Âu Dương Hữu Quyền, Đặng Trinh (2018), “Hồi cổ tiểu thuyết online năm 2017”, *Văn đàn phương Nam*, số 3, tr. 27-31.
20. Lý Chính Sâm (2019), *Bàn về loại hình tiểu thuyết online huyền ảo*, Luận văn Thạc sĩ, Đại học Sư phạm Thanh Hải.
21. Lưu Soái Trì (2019), *Kinh điển hóa tiểu thuyết online Trung Quốc*, Luận án Tiến sĩ, Đại học Cát Lâm.
22. Lưu Soái Trì, Trương Phúc Quý (2019), “Tiểu thuyết online đi vào lịch sử văn học Trung Quốc như thế nào”, *Học san Cầu thị*, số 3, tr. 133-139.
23. Vương Tường (2018), “Tổng thuật phê bình sáng tác tiểu thuyết online loại

- hình ảo tưởng gần đây”, *Bình luận Văn học mạng*, số 3, tr. 15-19.
24. Mã Tiểu Tuyên (2009), “Tiểu thuyết trường thiên và công cụ sáng tác”, *Báo Văn nghệ*, số 140, ngày 15/12/2009.
 25. Chung Vệ (2013), “Nghiên cứu lưu phái sáng tác tiểu thuyết online”, *Diễn đàn Sản xuất và Khoa học kỹ thuật*, số 2, tr. 206-207.
 26. Quan Vi (2019), “Bàn về mối quan hệ giữa tiểu thuyết online và văn học thoại bản”, *Học báo Cao đẳng Sư phạm Cam Túc*, số 4, tr. 18-21.
 27. Đồng Ninh Vĩ, Đàm Anh (2010), “Từ góc độ truyền thông học đánh giá ý nghĩa truyền bá của tiểu thuyết mạng”, *Bình luận Tiểu thuyết*, số S2, tr. 174-176.
 28. Cao Mai Viên (2018), “Sơ lược bàn về góc độ tự sự và khả năng nghệ thuật của tiểu thuyết online”, *Học báo Học viện Hắc Hà*, số 8, tr. 147-148.
 29. Giang Vũ (2019), “Nghiên cứu tiểu thuyết online trong bối cảnh truyền thông mới”, *Tân văn Nghiên cứu Đạo dẫn*, số 2, tr. 216-217.

(tiếp theo trang 18)

12. Le-Tormala, H.T. T. (2021), *Postwar journeys: American and Vietnamese transnational peace efforts since 1975*, University Press of Kansas.
13. Long, N. & Kendall, H. (1981), “After Saigon Fell. Berkeley: Institute of East Asian Studies”, *Research Papers and Policy Studies*, 4. p.187-188.
14. Manyin, M.E. (2003, November), *The Vietnam-US normalization process*, Congressional Research Service, the Library of Congress.
15. Menetrey-Monchau, C. (2006), *American-Vietnamese relations in the wake of war*, Jefferson, NC.
16. Nguyễn Anh, C. (2023), “Human rights issues in Vietnam-The United States of America relations”, *Cogent Social Sciences*, 9 (1), 2193380.
17. Schulzinger, R.D. (2006), *A time for peace: The legacy of the Vietnam War*, Oxford University Press.
18. Senate, U. S. (1993), *Report of the Select Committee on POW/MIA Affairs*, https://www.loc.gov/item/powmia/pwmaster_103277/
19. Sherry, M.S. (1991), *Vietnam and the United States: Origins and legacy of war*.
20. Steel, J.A. (2005), *Analysis of United States prisoner of war-missing in action accounting operations and their correlation to the normalization of relations between the United States and the Socialist Republic of Vietnam*, Doctoral dissertation, Fort Leavenworth, KS: US Army Command and General Staff College.
21. Stern, L.M. (1995), *Imprisoned or missing in Vietnam: policies of the Vietnamese government concerning captured and unaccounted for United States soldiers, 1969-1994*, McFarland & Company, Inc., Publishers.